EXPLORING THE HORIZONTAL PLANE

New public spaces in the diffuse city

Josep M. FORTIÀ

This paper discusses the last public spaces created in Spanish cities after the 80's. Its objective is to search for the criteria and patterns of intervention that would be the guidelines for the public spaces of the western city of the XXI century.

This study analyses the appearance in Barcelona during the late XX century of a new school of public spaces linked to the new abstract trends based on the landscape as support, the fragmentation and renouncing of a representative public space, the incorporation of art, the exploration of iconic and metaphoric possibilities of space the experimentation with materials and the rethinking of the role of the vegetal elements.

Key words: Public space, horizontal plan, squares of the 80's in Barcelona, American Landscape Architecture

L'EXPLORACIÓ DEL PLA HORIZONTAL

Nous espais públics a les ciutats catalanes

Josep M. FORTIÀ

Aquest document analitza els últims espais públics creats a les ciutats espanyoles després dels anys vuitanta (1981-1992). El seu objectiu és la recerca dels criteris i pautes d'intervenció que marcaran les directrius per als espais públics de la ciutat occidental del segle XXI.

Aquest estudi posa en discussió l'aparició a Barcelona a finals del segle XX d'una nova escola d'espai públic vinculada a les noves tendències abstractes basades en el paisatge com a suport, la fragmentació i la renúncia a un espai públic representatiu, la incorporació de l'art, l'exploració de possibilitats icòniques i metafòriques de l'espai, l'experimentació amb nous materials i el replanteig de la funció dels elements vegetals.

Paraules Clau: Espai públic, Pla horitzontal, Places dels 80 a Barcelona, Landscape Architecture americana

Parc de la Trinitat, Barcelona. Enric Batlle / Joan Roig, arquitectes Una reflexió sobre l'espai públic

INTRODUCCIÓ

Aquesta ponència tracta sobre els espais públics generats a Catalunya a partir de la dècada dels vuitanta. El seu objectiu és la recerca dels criteris de composició que guien els espais públics de la ciutat occidental de finals de segle XX. S'estableix un paral·lelisme amb els últims treballs dels paisatgistes americans en les dècades dels setanta i els vuitanta.

L'argument és l'aparició, a partir dels vuitanta, a Barcelona d'una nova escola d'espai públic que trenca amb la tradició europea de construcció d'espais urbans i està influenciada per noves imatges i nous corrents abstractes. La utilització del paisatge com a suport, la fragmentació i la renúncia a un espai representatiu, la incorporació de l'art, l'exploració de les possibilitats icòniques i metafòriques de l'espai, l'experimentació amb nous materials i el replantejament del paper dels elements vegetals són nous conceptes que trobem en aquestes propostes que al mateix temps ens permeten vincular les experiències americanes i europees de les últimes dècades.

És la meua intenció fer un estudi analític de les metodologies i les realitzacions dels principals espais públics a Barcelona. El procés general del treball consistirà en una aproximació en tres fases als espais públics de nova creació a partir de l'anàlisi dels seus exemples més destacats. Al mateix temps, s'estableix un paral·lelisme amb algunes realitzacions contemporànies als Estats Units i al nord d'Europa veient les possibles influències i divergències.

Aquesta tesi afirma que en els anys vuitanta es va generar una forma d'intervenció en l'espai públic de la ciutat. La materialització – a falta d'un postulat teòric – apareix en tota una sèrie d'àmbits urbans que acaben configurant una escola d'espai públic peculiar. Les places i parcs deixen de ser els llocs tradicionals de relació social i representació urbana i la seva formalització s'allunya de les lleis clàssiques d'organització de l'espai urbà. El treball pretén fer una lectura atenta d'alguns dels espais més emblemàtics d'aquesta escola per buscar els seus invariants i les lleis principals.

El concepte d'espai públic té molt a veure amb els sistemes de relació que caracteritzen una determinada comunitat i és en les societats urbanes on té la seva expressió més genuïna. Històricament, l'espai públic ha assumit la funció de representar els processos de la ciutat, de donar forma a les relacions entre les forces socials en un espai físic concret, des del àgora grega fins a la plaça-saló burgesa.

Als seixanta, amb un creixement econòmic suposadament il·limitat, el concepte d'espai públic entra en crisi per donar pas a unes relacions entre individus dominades per proliferació de les infraestructures dels mitjans de comunicació.

Amb la crisi econòmica dels setanta, apareix un moviment d'oposició que marca un retorn als models històrics obsolets. Serà l'època de les propostes urbanes de Krier i Colquhoun i de l'arquitectura postmoderna. Amb els vuitanta, l'espai urbà renuncia definitivament a expressar i regular una dinàmica social i representar els processos urbans. Desapareix l'espai representatiu i es formula un nou ordre en el qual el sentit no prové ja d'una referència real sinó d'una construcció abstracta de signes, d'una exploració de les possibilitats simuladores del pla horitzontal i de la presència d'objectes arbitraris procedents del món de l'art.

L'espai públic, impregnat tradicionalment d'un caràcter simbòlic, esdevé un espai de simulació on les regles del món de l'espectacle o de les arts visuals prevalen sobre les lleis de la memòria històrica. En aquest punt apareixen dos fets que incidiran en l'espai públic: la incorporació de l'art, sobretot l'escultura, amb la intenció de dotar-lo d'un contingut representatiu i la concentració en el mobiliari urbà.

Burnett Park, Fort Worth, Texas. Peter Walker, landscape architect

L'espai urbà de finals de segle està relacionat amb els sistemes generals de mobilitat de la ciutat, que generen per si sols espais de comunicació. Són els models generats per l'experiència americana on l'espai públic resideix majoritàriament en els grans edificis plurifuncionals, els malls o els nuclis intercanviadors de transport que no pas en les places o espais intersticials entre els edificis del *downtown*.

A la ciutat de finals de segle, el pàrquing, el mall, l'aeroport i els nuclis intercomunicadors passen a ser els nous eixos tridimensionals que determinen el fet urbà. La planta i els alçats deixen de ser l'instrument de definició de l'espai urbà i, en canvi, la secció que explica les diferents capes superposades d'infraestructura i les perspectives per ordinador passen a ser els nous instruments de definició dels nous escenaris urbans.

HIPÒTESI I ENUNCIAT DE LA TESI

En aquest apartat es definiran els límits de l'estudi que estic realitzant. Corresponen al moment de constitució de l'Oficina de Projectes Urbans que, sota la direcció de Josep Antoni Acebillo, va generar la primera generació d'espais urbans i la data de nominació de la ciutat com a seu dels Jocs Olímpics. Es centra en els espais públics realitzats a Barcelona - i més tard exportats a altres ciutats catalanes - entre 1981 i 1987.

Entendrem per espai públic el conjunt d'espais exteriors situats a l'interior de la ciutat. L'àmbit s'ha circumscrit a Catalunya però cal assenyalar que aquesta eclosió de nous espais urbans, que té el seu punt àlgid el 1992 a la Barcelona olímpica, s'ha estès a altres ciutats espanyoles i, actualment, moltes ciutats peninsulars tenen espais públics que fàcilment podrien ser inscrits dins d'aquesta escola.

S'ha establert en aquest treball una anàlisi en paral·lel amb alguns espais urbans americans de les últimes dècades, vinculats a la tercera generació del paisatgisme en els Estats Units. S'ha estudiat aquest tema sobre el terreny, a partir d'una estada d'uns mesos a la Universitat de Califòrnia i altres cursos i experiències en diverses ciutats i escoles d'intervenció en el paisatge.

L'argument de la tesi no és demostrar que l'espai públic català dels vuitanta beu de les influències del *landscape architecture* americà; sinó demostrar que, al mateix temps, a les dues ribes de l'Atlàntic es produeix una igual sensibilitat en el tema de l'espai públic tot i les òbvies diferències culturals i socials.

S'ha constatat l'existència d'un nou tipus d'espai que es genera a Barcelona i, per osmosi, en altres ciutats catalanes en aquests anys. Podem plantejar-nos si aquestes realitzacions són conseqüència d'una política de gestió urbana eficaç, de l'habilitat dels mateixos projectistes o de la confluència d'una sèrie de factors culturals i socials; però en tot cas, ens limitem a proposar una interpretació d'aquests espais a partir de l'anàlisi dels seus trets bàsics.

Es farà, a continuació, menció d'algunes veus autoritzades que han apuntat en diferents fòrums i àmbits d'opinió l'existència d'aquesta escola d'espai públic a Barcelona.

Plaça General Moragas, Barcelona. Olga Tarrasó, arquitecta

L'arquitecta Rosa Barba¹, des de l'Escola d'Arquitectura de Barcelona fa una valoració general del fenomen a nivell disciplinar:

"Aquesta ciutat és un lloc privilegiat on ens ha estat possible assistir a la invenció de l'espai col·lectiu en un temps condensat de la història urbana. Per tant, els debats tan actuals sobre el paper i el valor del natural i l'artificial en la construcció l'entorn i sobre el pes de les aportacions històriques en la definició de l'espai urbà (...) tenen aquí una oportunitat única per ser comprovats o, si més, estudiats"

Ignasi de Solà-Morales² apunta també l'existència d'aquesta escola d'espai públic:

"A l'hora de fer un balanç voldria insistir en l'eficàcia demostrada per la via barcelonina a l'espai públic fins al punt que s'ha creat una mena d'estil municipal en la manera de fer aquest espai. Una realitat construïda que, repassant la llarga relació d'experiències, fa perceptible, a part dels valors innovadors d'alguns dels projectes, la sedimentació d'un modus operandi específic (...) que ha acabat convertint-se en un lloc comú de disseny urbà normalment acceptat."

Rafael de Càceres³, reflexiona a partir de la seva experiència i apunta l'existència d'una disciplina de l'espai urbà:

"L'espai buit, la solitud dels elements urbans i la recerca de l'expressivitat formal en els elements comuns d'urbanització han obert un ampli camp d'experimentació formal en l'espai de la ciutat. Avui és possible, sense necessitat de recórrer a altres disciplines, la investigació de les lleis compositives i estructuradores de l'espai urbà."

D'altra banda, amb un to marcadament crític, l'arquitecte i professor Josep Mª Montaner denuncia la manca d'un debat intel·lectual sobre aquests espais, legitimats principalment per raons d'ordre estratègic i polític:

"Cal esbrinar en primer lloc fins a quin punt les justificacions ideològiques se superposen generalment a les interpretacions lligades estrictament a la qualitat urbana i arquitectònica de les actuacions, a les disponibilitats i facilitats que realment ofereix la ciutat. Per exemple, falta encara una discussió a fons sobre la qualitat dels molt diversos espais lliures projectats i realitzats que vagi més enllà de l'argumentació ideològica que confon l'ús necessari amb l'èxit i la perfecció. L'ús massiu de gran part dels espais públics de Barcelona no justifica la seva adequació; és tan sols una clara manifestació de la necessitat vital d'espais lliures per a la ciutat."

Les preguntes a les que la tesi vol donar resposta són:

¹ BARBA, Rosa: "Espacio público, paisaje y urbanización". Text a la revista "Geometría" n.21. Màlaga.1997.

² SOLÀ-MORALES, Ignasi de : "Eppur si muove. Dagli spazi ai servizi pubblici". Texto en "Spazi pubblici contemporanei". Quaderni di AU. Milano. 1993.

³ CÀCERES, Rafael de: "El sueño y la realidad de la Barcelona de hoy". Text a "El espacio urbano. Criterios de diseño" (II). A.González Raventós. ETSAB. 1997.

- *Els nous espais urbans dels vuitanta representen una avançada d'una nova manera de fer ciutat?*

- *És possible trobar un substrat comú a totes aquestes actuacions?*

- *Quins són els trets unificadors?*

- Es pot parlar d'una nova formulació de l'espai públic a partir d'aquestes propostes a la manera del que varen representar en el seu moment les places neoclàssiques del XIX?

- És més una discussió estilística sobre mecanismes d'intervenció que una formulació urbanística tradicional?

- Fins a quin punt es pot parlar d'influència o paral·lisme amb les realitzacions de l'escola americana?

- Es pot trobar una mateixa voluntat de projecte?

METODOLOGIA D'ANÀLISI

La metodologia que s'ha seguit consisteix en l'anàlisi d'una sèrie d'espais que s'han pres com a mostra, per les seves característiques bàsiques. S'ha considerat que, com en tots els moviments, hi ha sempre unes obres emblemàtiques i uns creadors pioners que marquen unes pautes. Aquestes obres han creat escola, molts altres espais que han proliferat posteriorment poden ser considerats fills d'aquells primers treballs.

Plaça de la Constitució, Girona, Catalunya. Elias Torres / Martínez Lapeña, arquitectes

Plaça dels Països Catalans, Barcelona. Albert Viaplana / Helio Piñón, arquitectes

Els criteris de selecció de les mostres han estat de quatre tipus: tipològics, quantitius, estilístics i geogràfics. El criteri tipològic ha influït a l'hora d'escollir diferents casos; des d'una plaça situada en ple centre de ciutat (Plaça de la Constitució o Plaça de Sant Joan a Catalunya, Burnett Park als Estats Units) fins a un parc en el límit del teixit urbà (Parc del Poblenou). El factor quantitiu ha fet que es considerin espais de dimensions molt variades, des de places mitjanes (Plaça General Moragas a Catalunya, Lovejoy Plaça als Estats Units) fins a actuacions de gran escala (Parc del Poblenou a Barcelona o IBM Westlake a Dallas). El criteri estilístic s'ha aplicat per equilibrar les aportacions de diferents arquitectes o paisatgistes, evitant la repetició de diferents obres d'un mateix creador. El criteri geogràfic ha estat decisiu a l'hora de seleccionar espais de diversos contextos urbans, evitant la concentració en grans àrees metropolitanes. A Catalunya, s'han seleccionat places de Lleida i Girona, encara que la majoria estan a la ciutat de Barcelona. Als Estats Units, la major part d'aportacions al tema s'ha produït a Califòrnia, per factors d'indole cultural i climàtica. Tot i això, s'ha evitat la concentració en aquest Estat, buscant mostres disseminades en tota la geografia americana (Texas, Colorado, Oregon, Florida, Geòrgia).

Alguns dels espais analitzats a Catalunya són: la Plaça dels Països Catalans, espai emblemàtic i àmpliament difós, on es dona inici a una nova manera de fer basada en l'abstracció; el Parc del Clot, espai resultant d'un desballestament urbà reorganitzat amb una contundent organització de l'espai; el Parc de la Trinitat, audaç intervenció enmig d'un nus de vies ràpides; la Plaça de la Constitució de Girona, exemple d'invençió d'una topografia i un paisatge artificials; la Plaça de la Palmera, una de les primeres actuacions a Barcelona molt deutores encara de la introducció de l'escultura; la Plaça de Sant Joan a Lleida, actuació de traces dures i voluntarioses en un centre històric; la Plaça General Moragas, espai minimalista fet de gestos subtils i plans molt ben estudiats; i el

Parc del Poblenou, projecte de creació d'un espai litoral *ex novo* a partir de la recreació d'elements naturals.

Dels Estats Units s'han escollit: dos exemples d'espais públics vinculats a operacions de parcs empresarials en suburbis perifèrics (IBM Westlake a Texas i Harlequin Plaça a Denver); dues grans places geomètriques de configuració rotunda al cor del *downtown* (Burnett Park a Fort Worth i els Pujols Plaça a Dallas); un espai vinculat a un *mall* o centre comercial on l'aportació del món de l'art és molt evident (Rioshopping Center a Atlanta); una intervenció organicismista dels anys 60 (Lovejoy Plaça a Portland); una actuació en un centre històric on es recreen temes de la cultura autòctona americana (Sant Josep Plaça Park); i un espai de caràcter semiprivat encara que amb criteris molt depurats i influïts per la tradició de la jardineria clàssica europea (North Carolina Bank Plaça).

A partir de l'estudi i la confrontació de totes aquestes mostres, s'estableixen les característiques i els trets principals, el que podria donar-se a conèixer com a invariants d'aquesta escola d'espai públic.

Una primera escala d'anàlisi és a nivell general, d'encaix de l'espai dins de l'estructura general urbana. Es pretén analitzar el sector on es situa l'espai en concret, així com detectar les característiques ambientals i de l'entorn que hagin pogut influir en la intervenció estudiada. L'escala de treball és 1/25.000 o 1/10.000.

Parc del Clot, Barcelona. Dani Freixas, arquitecte

Un segon nivell d'anàlisi és l'estudi de l'entorn immediat de l'espai urbà en qüestió. A escala 1/5.000 o 1/2.000 s'estudien les preexistències de la zona, les tipologies i els usos dominants i les altures i volumetries generals del sector. Un tema d'especial interès és l'estudi de la secció general de l'espai públic en relació a la volumetria del sector.

L'última escala de treball és pràcticament arran de terra, a 1/500, 1/200 i fins i tot a 1/50. Es baixa a nivell de projecte per estudiar la secció concreta de cada actuació, que es reinterpreta per a cada cas. Aquí es treballa amb el material del projectista, encara que caldrà depurar el material per arribar a un cert grau d'abstracció.

Si bé alguns projectes mostren ja, per la seva pròpia contenció de recursos, la seva essencialitat, com la plaça General Moragas, caldrà redibuixar-ne d'altres. S'eliminen els mecanismes accessoris fins a abstreure'n les línies bàsiques. Es pensa en projectes lúdics, plens de cites i recursos estilístics com la Plaça de la Constitució de Girona o el Rioshopping Center d'Atlanta.

El material de suport del treball és molt variat encara que predomina la part gràfica. Es tracta d'una anàlisi d'un material molt proper - en el temps i en l'espai -, a força de dibuixos, anàlisis gràfiques, fotografies i material videogràfic.

El treball avança poc a poc en una sèrie d'aproximacions successives. Una de les aportacions específiques de la tesi és la fixació d'uns criteris i uns paràmetres concrets d'anàlisi d'una realitat tan complexa. No obstant això, cal preguntar-se si de fet, no és l'objectiu principal de qualsevol ciència l'establiment d'uns paràmetres i uns elements d'ordre que ens permetin conèixer i comprendre una realitat basada en la diversitat i la complexitat.

El discurs de la tesi sorgeix com un recull de les diferents conclusions parcials que s'han anat deduint de cadascuna d'aquestes aproximacions. Així, en una primera anàlisi a nivell urbà s'han destil·lat les característiques a nivell relacional, de configuració i de l'entorn d'aquests espais. La fase d'anàlisi intermèdia, a nivell local, ha permès l'estudi a nivell funcional i volumètric dels espais i finalment l'anàlisi espacial detallada dels projectes concrets, s'ha centrat en els factors de formalització, de percepció i d'estructura general. El contingut de la tesi s'articula com un teixit lligat entre les diferents òptiques de treball, passant constantment d'una a una altra escala d'anàlisi.

El camp de treball són uns espais que s'adrecen de forma molt directa a un ús públic i col·lectiu i que reclamen per tant, de formes molt diverses, l'atenció del ciutadà. És per això que s'ha fet especial incidència en els mecanismes que aquests espais utilitzen per captar aquesta atenció, estudiant els elements de la teoria de la percepció.

El camp de l'anàlisi comparativa es mou constantment entre dos territoris i dues realitats, després de tot, no tan diferents: la ciutat central històrica de l'àrea geogràfica mediterrània i la ciutat sense referències ambientals ni històriques,

anomenada també ciutat dispersa, perifèrica o difusa. Aquestes dues realitats es concreten en dues escoles d'intervenció en l'espai públic que, malgrat les seves diferències socioculturals i ambientals, presenten actualment diversos elements de convergència i punts de contacte.

A falta d'uns postulats teòrics o d'uns principis clarament explícits, l'escola catalana d'espai públic dels vuitanta a Catalunya, s'articula al voltant d'una sèrie d'intervencions singulars i emblemàtiques. Per tant, les seves línies mestres s'han de deduir a partir de l'anàlisi d'aquestes propostes.

L'espai exterior necessita només dos plans per a la seva definició: un sòl i una paret; una dimensió menys que en la creació d'espais arquitectònics interiors, que necessiten també d'un sostre. Així doncs, en l'espai públic hi ha només dues dimensions i tota la tensió espacial es concentra en el pla horitzontal. D'aquí que la moderna creació d'espais públics pugui ser considerada com a una recerca, una exploració de les capacitats expressives del pla horitzontal.

Efectivament, les intervencions que s'han estudiat treballen intensament el pla horitzontal modelant, excavant, accentuant i esculpint-lo de forma gairebé escultòrica, per conferir un caràcter propi i diferenciatiu.

La característica més accentuada i més clarament definidora d'aquesta escola catalana d'espai públic és, doncs, la seva capacitat per a la definició topogràfica i la seva voluntat tectònica. La diversitat i heterogeneïtat dels seus entorns ha fomentat la desconfiança en un nivell del sòl estable, en un pla horitzontal fix, que determini inequívocament les relacions clàssiques entre el sòl i els edificis, entre l'espai públic i el seu entorn. Els nous espais públics, basats en el mecanisme de projecte de la secció contínua, alteren constantment la uniformitat d'un hipotètic pla horitzontal, convertit ara en una sèrie de plataformes canviants que van donant nous punts de vista al visitant.

La construcció d'una topografia pròpia i diferenciada i la voluntat de colonització d'un espai són la base de les formulacions tectòniques de l'arquitectura dels últims anys; obstinada a redefinir el concepte del sòl i de qüestionar la validesa d'un pla determinat i invariant.

L'espai públic de l'escola catalana és, d'altra banda, un espai de caràcter marcadament arquitectònic, sent això segurament, la seva característica més específica. Si entenem l'arquitectura en essència com a definició i configuració dels espais amb entitat pròpia, les intervencions que hem estudiat aquí, es destaquen per una forta vocació de conformació, d'uns recintes, d'unes entitats espacials, d'uns territoris com a sistemes de coordenades pròpies i autònomes.

La desvinculació del seu entorn més immediat - generalment contextos urbans despersonalitzats - i la creació d'unes fronteres amb la ciutat, dins de les d'establir un joc projectual propi, és un altre tret distintiu d'aquests espais. Aquest joc fa èmfasi en el disseny i el mobiliari per tal de marcar els límits de l'oasi i resistir a la barbàrie de l'entorn: parcs idíl·lics enmig de trames d'autopis-

tes i delicats elements formals envoltats d'espais fets de mitgeres i retalls de ciutat.

La secció contínua com a mecanisme bàsic de projecte és un altre element definidor de tots aquests espais, assumint clarament la seva artificialitat i creant una nova topografia utilitzant un hàbil i matisat joc de paraments i superfícies. Així, el pla horitzontal adquireix múltiples variacions i matisos utilitzant tota una gamma de diferents operacions, reduccions i recerques del seu entorn. La tendència al minimalisme i a la contenció formal és una altra característica bàsica d'aquesta escola, que es recolza en l'ús de geometries subtils i gestos controlats i en una atenció extrema en el detall constructiu i la qualitat dels materials com a instruments de definició de l'espai.

Harlequin Plaza, Denver, Colorado. Michael Hargreaves, landscape architect Les places dels vuitanta: l'exploració del pla horitzontal

Lovejoy Plaza, Portland, Oregon. Lawrence Halpin, landscape architect

Plaça de la Palmera, Barcelona. Richard Serra, escultor / Lluís Mestras / Pere Casajoana / Pedro Barragán, arquitectes

A nivell funcional i social, els espais dels anys 80 es caracteritzen per la seva versatilitat enfrontada a la diversitat d'usos i situacions urbanes que contemplen. La seva situació en barris amb importants mancances a nivell d'equipaments cívics ha propiciat la ràpida apropiació d'aquests espais per part dels seus usuaris, produint un efecte regenerador de les dinàmiques socials d'aquests espais.

El recurs del llenguatge de l'abstracció, entenent com a tal, la renúncia a una referència directa a la realitat immediata, és també clau en aquestes places, que fugen de qualsevol voluntat figurativa i de la tradició clàssica per explorar nous llenguatges.

La continuïtat espacial i de percepció entre les diferents parts és una altra constant, de manera que d'una ullada es percep la totalitat del caràcter de l'espai. S'estableix en aquests espais una progressió en els recorreguts i una correlació entre les diferents seqüències visuals, de manera que es llegeixen totes com a integrants d'un espai únic a nivell conceptual.

Els nous espais públics deixen de costat qualsevol recurs a les centralitats elementals i, en canvi, s'aventuren per geometries més subtils, que juguen amb l'asimetria, les tangències, els ritmes dissonants, la contradicció, els contrastos, la negació de les obvietats i els llocs comuns. S'eludeixen les jerarquies i les relacions de predomini entre les diferents parts, proposant un sistema articulat d'elements amb diferents característiques formals i conceptuals.

Podem parlar d'una escola catalana d'espai públic, vinculada a una pròpia tradició autòctona en la línia del plantejament regional de certa crítica d'arquitectura. Però el que queda clar també, és que no podem allunyar-nos molt d'un plantejament més global, que ha d'estar basat forçosament en la contemporaneïtat conceptual i formal del moviment. Els vectors d'ordre contemporani i els de tipus local són els conceptes motors d'aquest conjunt d'espais públics, que són la base del treball i que constitueixen, de fet, el punt de partida. Aquesta tesi ha destacat especialment factors conceptuals i genèrics que permeten establir connexions amb altres escoles i que posen èmfasi en el caràcter contemporani i abstracte dels espais. Un altre possible treball, a un format més petit, hauria pogut abordar les vinculacions d'aquests espais amb una tradició disciplinar arquitectònica estrictament catalana sotmesa a discontinuïtats històriques i estilístiques.

El fil del discurs porta, en una segona part, a fer una incursió en el camp de la filosofia i les ciències socials, a la recerca dels valors de les societats contemporànies, que donen lloc a unes determinades formalitzacions i configuracions dels seus espais públics. Així, s'intenta trobar algunes de les claus de la condició contemporània que ens permetin determinar o deduir l'essència del caràcter

dels espais. La dispersió d'interessos i valors, l'aïllament de l'individu enmig de la tecnificació de l'entorn, la voluntat d'abstracció, la pèrdua de les referències tradicionals i la fragmentació de la realitat, són algunes de les claus que ens permeten desxifrar aquests fenòmens urbans.

La discussió sobre el fenomen de la ciutat difusa i les noves perifèries, és un altre debat paral·lel al tema del futur dels espais públics. Així, les conclusions d'aquesta tesi, centrada bàsicament en els espais de la ciutat central, són extrapolables en certa mesura, al laboratori d'experimentacions que suposa aquesta nova ciutat i a les eines de formalització que han de substituir les velles geometries euclidianes i els instruments compositius clàssics. No és arriscat suposar que, l'experiència innovadora i creativa dels espais de la ciutat central ha de servir per a les futures actuacions en els espais de la perifèria i per a la seva redefinició; donant lloc a espais dotats de la complexitat i la vertebració formal, funcional i social. Així doncs, les conclusions d'aquesta tesi prenen un nou rumb i un camp d'aplicació que sobrepassa l'estricta camp d'estudi per inscriure's en un context global molt més ampli.

Referències bibliogràfiques

- ACEBILLO/ BOHIGAS/ PUIGDOMÈNECH (1983). "Plans i Projectes per a Barcelona 1981-82". Ajuntament de Barcelona.
- BACON, Edward N. (1958). "Design of cities". Thames & Hudson. Londres.
- BUSQUETS, Joan (1992). "Barcelona. Evolución urbanística de una ciudad compacta". Ed. Mapfre. Barcelona.
- CIUCCI / DAL CO / MANIERI / TAFURI (1975). "La ciudad americana". Col. Biblioteca de Arquitectura. G. Gili. Barcelona.
- CULLEN, Gordon (1974). "El paisaje urbano". Tratado de estética urbanística. Ed.Blume. Barcelona.
- HEGEMANN/PEETS (1992). "Manual de Arte Civil. El Vitruvio americano". Fundación Caja de Arquitectos. Barcelona.
- JACOBS, Jane : "Death and Life in the great American Cities".
- MUMFORD, Lewis (1945). "La cultura de las ciudades". Emecé editores. Buenos Aires..
- ROWE, Peter G. (1991). "Making a Middle Landscape". MIT Press. Cambridge.
- SENNET, Richard (1990). "The conscience of the eye". The Design and Social Life of Cities. W.W.Norton&Company. New York.
- SICA, Paolo : "La imagen de la ciudad. De Esparta a Las Vegas". Ed. Gili. Barcelona.
- TREIB, Marc (1993) " Modern Landscape Architecture". MIT Press.
- TUNNARD, Christopher / PUSHKAREV, Boris (1967). "Man made America". Chaos or Control?. Yale University Press. New Haven..